

Wojciech Przegon

Region Zamojski wobec integracji z Unią Europejską

Wprowadzenie

Najtrudniejszym problemem w okresie transformacji ekonomicznej kraju jest dostosowanie się sektora rolno-spożywczego do wymogów gospodarki rynkowej i struktur Unii Europejskiej. Trudna sytuacja polskiej wsi i rolnictwa ma podłoże historyczne oraz jest wynikiem współczesnych opóźnień rozwojowych gospodarki. Historycznie ukształtowane zróżnicowanie terenów wiejskich, struktury agrarnej, poziomu rolnictwa, standardu życia ludności wiejskiej, jest w Polsce duże. Widać tu wpływ dawnych zaborów. Polityka rolna w ostatnich kilkudziesięciu latach utrwaliła zróżnicowany rozwój poszczególnych obszarów Polski. W wyniku tej polityki, na obszarach Polski południowej i południowo-wschodniej, nastąpiło rozdrobnienie struktury agrarnej i wzrost przeludnienia wsi, zaś na terenach Polski północnej i zachodniej ukształtowały się gospodarstwa wielkoobszarowe.

Celem strategicznym polskiego rolnictwa musi być jego dostosowanie się do warunków rynku światowego. Wpłynię to na poprawę efektywności gospodarowania oraz wzrost dochodów z gospodarstw rolniczych. Konieczne jest również opracowanie strategii rozwoju i przekształceń strukturalnych gospodarki żywnościowej, uwzględniające potrzeby dostosowawcze do Unii Europejskiej. Ważną rolę w tym zakresie powinna odgrywać polityka regionalna.

Polityka regionalna musi uwzględniać ekonomiczne i środowiskowe uwarunkowania rozwoju konkretnych obszarów a także ich położenie. Na przykład na obszarach przygranicznych rozwiązywanie problemów społeczno-gospodarczych może nastąpić poprzez organizowanie euroregionów.

Rozwój ekonomiczny wsi nie może być oparty tylko o rozwój rolnictwa. Siłą napędową przemian zachodzących na terenach wiejskich może być przedsiębiorczość pozarolnicza. W warunkach

lokalnych, przy ograniczonych środkach finansowych, jej rozwój powinien być wielofunkcyjny.

Regionalna polityka na obszarach wiejskich powinna sprzyjać i stwarzać warunki dla przedsiębiorczości, szczególnie w zakresie:

- restrukturyzacji i rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej, z uwzględnieniem procesów dostosowawczych do Unii Europejskiej.
- wielofunkcyjnego rozwoju wsi, zharmonizowanego z modernizacją sektora rolno-spożywczego.
- eliminowania bezrobocia agrarnego przez tworzenie nowych miejsc pracy poza rolnictwem.
- kultywowania budownictwa regionalnego i tradycji kulturowych.
- pomocy finansowej w oparciu o instytucje i organizacje do tego powołane, krajowe i zagraniczne.

1. Makroekonomiczne uwarunkowania rozwoju regionu zamojskiego

Region zamojski ma charakter typowo rolniczy. Na obszarach wiejskich mieszka 68% ludności. Pod względem przyrodniczo-krajobrazowym region zaliczany jest do najatrakcyjniejszych regionów Polski. Duża różnorodność ekosystemów, bioróżnorodność siedlisk, unikalne cechy rzeźby terenu, swoisty klimat i walory krajobrazowe tworzą na obszarze zamojszczyzny kompleksy przyrodnicze objęte ochroną ścisłą jak, Roztoczański Park Narodowy lub krajobrazową, jak Kraśnobrodzki Park Krajobrazowy. Powierzchnia obszarów objętych ochroną stanowi 13,7%. Powierzchnie leśne i zalesione zajmują 160 tys. ha.

Region zamojski położony we wschodniej Polsce, graniczy z dwoma obwodami ukraińskimi: lwowskim i wołyńskim. Obejmuje obszar 7 tys. km², który zamieszkuje 480 tys. osób. Największe miasto – Zamość liczy 70 tys. mieszkańców. W 10 miastach regionu zamieszkuje 32% ogólnej liczby mieszkańców, dlatego jest to obszar najsta-

biej zurbanizowany w Polsce.

Rozwój obszarów wiejskich zamojszczyzny jest ograniczony przez niewłaściwą relację pomiędzy ziemią, pracą i kapitałem. Rozdrobniona struktura agrarna i duże zasoby pracy, a małe kapitału na wsi, wpływają na ekonomiczną efektywność gospodarowania. Konieczność przesunięcia zasobów pracy z rolnictwa do działów pozarolniczych wynika z dużego przeludnienia wsi, wysokiego zatrudnienia w rolnictwie, małej skali i rozproszenia produkcji rolniczej, niskiej wydajności pracy oraz niskiego dochodu rolniczego, wytwarzanego przez jedną osobę zatrudnioną w rolnictwie.

Głównymi źródłami utrzymania ludności w regionie zamojskim są: praca w rolnictwie (31,6%), praca poza rolnictwem (31,2%), źródła niezarobkowe (37,2%).

2. Kierunki rozwoju obszarów wiejskich w regionie zamojskim

Głównymi kierunkami rozwoju obszarów wiejskich w regionie zamojskim powinno być:

1. Przystosowanie rolnictwa do wymagań integracji europejskiej przez:

- racjonalne dostosowanie poziomu i struktury produkcji do popytu,
- spełnienie warunków sanitarnych chowu oraz oznaczania i ewidencjonowania zwierząt,
- rozwój systemu informacji marketingowej,
- scalenie gruntów i poprawa struktury agrarnej,
- rozwój specjalistycznej produkcji roślinnej i zwierzęcej jak: ogrodnictwo, sadownictwo, chmiel, tytoń, borówka amerykańska, zbieractwo runa leśnego i ziół, produkcja ziemniaków, buraków cukrowych i pszenicy, chów bydła i koni.

2. Rozwój przemysłu rolno-spożywczego i organizacji rynku rolnego przez:

- rozwój, restrukturyzację i modernizację przemysłu rolno-spożywczego,
- budowę rynków hurtowych i giełd rolnych powiązanych z rynkami zagranicznymi, szczególnie ukraińskim,
- rozwój integracji poziomej i pionowej po-

przez tworzenie grup producenckich i marketingowych.

3. Stworzenie dużej liczby miejsc pracy poza rolnictwem poprzez:

- aktywizację małych miast jako ośrodków rozwoju obszarów wiejskich. Większość lokalizacji pod inwestycje powinna mieć miejsce na obrzeżu małych miast lub miejscowości gminnych. Miejscowości te stanowiłyby ośrodki migracji, przyciągające nadwyżki ludności z przeludnionych wsi,
- zwiększenie zatrudnienia w budowie infrastruktury wsi przez: budowę systemów wodociągowych i kanalizacyjnych, modernizację i rozbudowę sieci dróg, rozwój sieci telekomunikacyjnych,
- zagospodarowanie miejscowych surowców naturalnych (przemysł drzewny, meblowy, wikliniarski, lnianski),
- stworzenie systemu promocji regionu i pozyskiwania inwestorów. Konieczna jest polityka aktywnego pozyskiwania inwestorów z kraju i z zagranicy a następnie zapewnienie inwestorom pomocy – w całym procesie od negocjacji aż do zakończenia budowy – przy pokonywaniu barier biurokratycznych.

4. Rozwój usług turystyczno-rekreacyjnych, w tym agroturystyka.

Zamojszczyzna posiada bardzo korzystne uwarunkowania dla rozwoju usług turystyczno-rekreacyjnych. Warto pamiętać, że jedno stanowisko pracy w turystyce daje przeciętnie 10 stanowisk w jego otoczeniu. Chcąc rozwijać usługi turystyczno-rekreacyjne w regionie zamojskim należy:

- Promować gminy z ich walorami przyrodniczo-krajobrazowymi. Musi to być reklama nie tylko na skalę krajową ale również w ośrodkach współpracujących ze stolicą regionu, Zamościem. We Włoszech jest to Sabionetta, w Niemczech Schwabisch Hall, a na Ukrainie Lwów.
- Wprowadzić zwolnienia podatkowe dla gospodarstw agroturystycznych.

- Zwiększyć nakłady z zagranicznych funduszy pomostowych (np. PHARE) na rozwój infrastruktury w gminach turystycznych i sanatoryjnych (Krasnobród).

5. Działania na rzecz ochrony środowiska i krajobrazu.

Celami podstawowymi w tej działalności powinna być:

- ochrona środowiska przyrodniczego w trzech aspektach. Ochrona zlewni rzek i ujęć wody pitnej poprzez budowę oczyszczalni ścieków kolektorowych albo gniazdowych, biologicznych na obszarach wiejskich. Ochrona gleb poprzez wprowadzenie wyłącznie ekologicznej produkcji żywności. Ochrona powietrza poprzez zmniejszenie emisji pyłów w gospodarstwach indywidualnych.
- budowa systemu małej retencji wód. Dołożenie budowy zalewu retencyjno-rekreacyjnego w Nieliszu.
- zalesianie nieużytków i gleb w VI klasie bonitacyjnej.
- ochrona dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich.

6. Rozwój systemu edukacji dla ludności mieszkającej w regionie.

Największym kapitałem człowieka we współczesnym świecie jest wykształcenie. Niestety negatywną cechą regionu zamojskiego jest bardzo niski poziom wykształcenia jego mieszkańców. Udział ludności z wykształceniem wyższym wynosi 3,9%, a na wsi 1,9%. W głównym mieście regionu Zamościu działają od paru lat trzy uczelnie wyższe: Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji, Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna i Filia Wydziału Rolniczego Akademii Rolniczej w Lublinie. Taki rozwój szkolnictwa wyższego jest błędny, gdyż uczelnie konkurują między sobą nie dysponując jeszcze wysokim poziomem nauczania i opierając się na kadrze naukowej pochodzącej spoza Zamościa. W mieście powinna działać jedna uczelnia wyższa – Akademia Zamojska, sięgająca tradycjami XVI wieku (1594 r.), jako trzecia uczelnia dawnej Rzeczypospolitej po Uniwersytecie Jagiellońskim (1364 r.) i Uniwersytecie Wileńskim

(1579r.). Celem Akademii Zamojskiej powinno być:

- tworzenie w regionie zamojskim silnego ośrodka edukacyjnego.
- przygotowanie kadr do wykonywania zadań menedżerskich w warunkach współczesnej globalnej gospodarki rynkowej.
- pełnienie roli kulturotwórczej, integracji środowisk gospodarczych, inicjatora przedsięwzięć proeuropejskich oraz kreatora rozwoju regionalnego i lokalnego.

Jeżeli udałoby się zrealizować cele wymienione w powyższych sześciu kierunkach rozwoju regionu zamojskiego, to przyszła struktura ludności wiejskiej powinna być następująca: rolnictwo 10–20%; usługi agroturystyczne 5–10%, praca zawodowa poza rolnictwem 45–70%.

3. Szanse i zagrożenia rozwoju regionu zamojskiego wobec integracji z Unią Europejską

O rozwoju obszarów wiejskich Zamojszczyzny decydują istniejące uwarunkowania gospodarcze. Każdy region posiada specyficzne warunki, które hamują lub przyspieszają jego rozwój. Dlatego ważne jest poznanie tych szans i zagrożeń, które zawsze pozostają obszarów sprzężeniu zwrotnym/. To samo zjawisko dla danego obszaru może być szansą, ale i również zagrożeniem. Przykładowo, przy obecnym poziomie zainwestowania, wzrost liczby turystów w regionie zamojskim jest zagrożeniem dla środowiska i samych turystów, ale po poprawie infrastruktury i po odpowiednim przygotowaniu zaplecza turystycznego będzie szansą rozwoju terenów wiejskich.

Przeludnienie wsi, przy równoczesnym rozdrobnieniu gospodarstw jest zagrożeniem dla rozwoju nowoczesnego towarowego rolnictwa, ale jest równocześnie szansą dla wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

Główne szanse i zagrożenia rozwoju obszarów wiejskich regionu zamojskiego wobec integracji z Unią Europejską są następujące:

1. Szanse:

- rozwój przedsiębiorczości rolniczej,
- możliwość produkcji pracochłonnych i wysokiej jakości produktów rolnych, konkurencyjnych dla importowanych z krajów UE,

- rozwój przygranicznych rynków hurtowych,
- poprawa infrastruktury technicznej i rozwój agroturystyki,
- stworzenie gwarancji korzystnych kredytów dla rolników,
- ustawiczne, permanentne i holistyczne kształcenie rolników i mieszkańców wsi,
- rozwój współpracy transgranicznej,
- stworzenie systemu promocji i reklamy regionu zamojskiego.

2. Zagrożenia:

- brak kapitału inwestycyjnego,
- zbyt wolne tempo przemian w strukturze agrarnej,
- brak wsparcia działań przystosowawczych do integracji z UE,
- spadek udziału młodzieży wiejskiej w edukacji akademickiej,
- brak kreatywnego i pozytywnego myślenia wśród mieszkańców wsi. Rolnicy muszą uświadomić sobie, że to oni stanowią zagrożenie dla produkcji rolniczej UE.

Zakończenie

Na rok od daty ewentualnego przyjęcia Polski do Unii Europejskiej (1.I.2004 r.) wzrasta znaczenie polityki rolnej w regionach. Zmniejszenie różnic rozwojowych pomiędzy regionami jest możliwe do osiągnięcia tylko poprzez aktywną politykę regionalną, znajdującą się pod kontrolą organów publiczno-samorządowych i rządowych.

Polityka regionalna, w odniesieniu do rolnictwa i obszarów wiejskich, wymaga uwzględnienia procesu adaptacyjnego tego sektora do struktur Unii Europejskiej. Musi też uwzględniać przyrodnicze, ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwojowe danego regionu.

Rozwój ekonomiczny wsi zamojskiej, powinien być oparty o rozwój rolnictwa i działalności pozarolniczych. Głównymi kierunkami rozwoju obszarów wiejskich powinno tu być: zwiększenie miejsc pracy poza rolnictwem, przystosowanie rolnictwa do wymagań organizacyjnych integracji europejskiej, rozwój przemysłu rolno-spożywczego, instytucji i organizacji rynku rolnego, rozwój usług turystyczno-rekreacyjnych, rozwój edukacji, ochrona środowiska i krajobrazu.

Aktualnie niektóre partie w polskim Sejmie (Polskie Stronnictwo Ludowe, Samoobrona, Liga Polskich Rodzin) wyrażają dezaprobatę dla propozycji unijnych o 25% dopłaty polskim rolnikom w stosunku do 100% dopłat, jakie otrzymują rolnicy krajów UE.

Według mnie propozycję tę należy przyjąć i otrzymane kwoty przeznaczyć na przestrzenną reorganizację rolnictwa, rozwój infrastruktury wsi, rozwój agroturystyki i promocję polskiego rolnictwa w krajach zachodnich.

Kapitałem polskiej wsi jest znakomita, zdrowa, ekologiczna, o wysokich walorach smakowych żywność. Produkowana jest w nieskażonym środowisku. Jeżeli niemiecki czy francuski turysta spędzi urlop w Polsce wczasach agroturystycznych, to po powrocie do swojego kraju będzie w sklepach szukać polskich produktów rolnych i ich przetworów. Unia Europejska boi się zwiększenia produkcji żywnościowej przez polskiego chłopca.

Literatura

1. B. Kawałko 2000. Inicjatywy regionalne i proeuropejskie Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji w Zamościu w regionie zamojskim, [w]: Zamojskie Studia Prawno-Ekonomiczne, t. I, Zamość.
2. B. Kawałko, A. Tittinger 2001. Rozwój przedsiębiorczości w regionie zamojskim i jego wpływ na konkurencyjność regionu, [w]: Zamojskie Studia i Materiały, rok wyd. III, z. 1. Wyd. Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu. Zamość.
3. S. Lelito 1995. Regionalna polityka rolna związana z przedsiębiorczością rolną na przykładzie Polski południowo-wschodniej. II Kongres SEPiA, Kraków.